

Publicación: **Presència**
Autor: **Xavier Ferré**
Fecha de aparición: **Agosto 2004**

Informe "colonial" sobre la Renaixença

Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia
de Francisco Mª Tubino, prólogo de Pere Anguera, Uργοitieditores, Pamplona, 2003, CXXI + 705 páginas

La Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia, de Francisco M. Tubino, ara reeditat —amb un explicatiu estudi biogràfic i crític de Pere Anguera— per Uργοitieditores (2003), proposa un doble aspecte que centra el debat cultural i polític per part de certs ideòlegs federalistes espanyols del vuit-cents: “*Los aumentos de la cultura nacional, en no leve proporción enriquecida por la savia del provincialismo*”.

Tubino (Cadis, 1833-Sevilla, 1888) és exponent significat del positivisme (*Revista Contemporánea*) i del federalisme espanyol que, en aquest assaig, “aplica” a la vida cultural d’una *perifèria*. En aquest sentit, allò que cerca l’obra sobre el renaixement cultural, en clau lingüística i literària —“*florecimiento filológico literario*”—, a l’antiga Confederació catalana, és bastir informació sistematitzada —a l’Estat espanyol— de l’evolució de la producció literària i demostrar com la història de la llengua es concreta en un determinat grau d’identificació provincial.

Per abastar aquest objectiu, Tubino exposa a la primera part de l’obra l’evolució política, cultural i intel·lectual de l’estat del conreu literari al si dels Països Catalans (la segona part, analítica, és dedicada a l’estudi dels autors i de les obres).

Literatura o arma política

Aquest primer apartat de vint capítols (el més significatiu per a la comprensió de l’obra) situa el lector en l’evolució de la consciència lingüística, contrastada amb la idea fixa de l’autor: que les fites literàries no aboquin al trencament de la “unitat moral” (i política) espanyola. Així, Tubino valora positivament els assoliments literaris, tant en espanyol com en català, que es concreten al conjunt lingüístic del país. Tanmateix, en fer el seguiment de la vida cultural —des dels orígens del comtat de Barcelona fins al segle XIX— constata, amb l’aparició del *Diari Català* de Valentí Almirall, que existeix el risc (per a la continuïtat de l’hegemonia d’Espanya a Catalunya) que la literatura esdevingui un instrument de la política catalanista. Aquest era l’objectiu no desitjat pels federalistes unitaris espanyols que tan bé —i aquesta és la màxima aportació del llibre en clau de reflexió literària— concreta Tubino. L’annex final de l’obra és prou paradigmàtic per a subratllar que la finalitat del federalista espanyol era desvincular la política catalana de la literatura i, alhora, unir, inexorablement, el conreu de les idees, de les lletres, a la construcció de la nació espanyola. Tubino, doncs, és un exemple medidà d’estudi antropològic d’una literatura i d’una societat controlada per un estat aliè; que otorga a Espanya les aportacions de l’esperit provincial català; però que denuncia el moment en què la llengua és dotada d’una reivindicació política pròpia. Així, una nota constat en l’estudi és la visió de la societat catalana com un exponent, al llarg dels segles XVIII i XIX, de l’ús predominant de l’espanyol contra el català. Ara bé, aquest ús, com també remarca l’autor, és privatiu —en un procés de substitució lingüística vertical— de les elits culturals i polítiques. Però en cap cas, com destaca Pere Anguera, l’autor no se’n demana les causes (XCVII). En paraules del prologuista de l’obra, allò que qüestionava l’autor era la identitat entre normalitat cultural i nacional, car Tubino “*era federal, pero su federalismo estaba impregnado de españolismo militante, por la que subordinaba su propuesta política a una rígida uniformidad cultural*” (LXXXV). Tubino, per tant, cercava el nexa entre “nació [Espanya] i provincia [Catalunya]”, l’*amor a la localidad* des de l’evolució literària de la “*lengua materna*”. Si existia la convergència d’aquests dos factors, concretats en la identificació amb la “*patria local*”, no existia pas —d’aquí la reivindicació del provincialisme— contradicció amb la “*patria nacional*”. Aquesta era la remor de fons de l’interès de Tubino per la literatura nostrada: “*es sentimiento provincial*”, que, en plena campanya africanista de Prim, Tubino copsà en el conreu apològic de la campanya dels Voluntaris catalans: “*Una vez más ponía España de relieve la virilidad de sus elementos regionales.*” La conclusió era clara: la implicació “provincial” catalana en la vida espanyola impedia de traçar una “*línea divisoria entre el desarrollo de la vida provincial y el*

desarrollo de la vida española en todas sus direcciones”. Aquest era l'objecte de Tubino a l'hora d'estudiar la recepció del romanticisme en la cultura del país.

Pero l'enfocament d'aquest autor no era pas contradictori amb el sistema de pensament amb què s'identificava. Tubino, receptor de l'evolucionisme científic, del positivisme, considerava Catalunya un òrgan —una part— d'un tot —espanyol—. I això aplicava el sentit de la divisió del treball: el tot és més que la suma de les parts. I Catalunya-València-Mallorca n'era una del dit conjunt. Fomentar, en aquest sentit, el provincialisme era positiu. Ara, passar del sentiment de província —Aribau— a la protoconsciència nacional —Rubió i Ors i la independència literària— era negatiu perquè hom polititzava la trajectòria literària. Tubino dedicà tot just la darrera part de l'obra a la implicació política catalanista en la literatura (i d'aquí la seva creixent preocupació): *“Empeñado el catalanismo en los arduos problemas [...], uno de sus mayores anhelos consiste ahora, en fomentar el idioma catalán sobre combatir por los medios que están a sus alcances, el uso y la apropiación de la lengua nacional [...]. Hállase el renacimiento, en su fase filológica, en un período de combate, dirígense sus tiros a la lengua nacional y endereza sus anhelos a la meta de una supremacía, que implica muy extraordinarias pretensiones.”*

El segon aspecte que cal considerar d'aquesta obra, per contrast, és el valor polític que coetàniament adquirien els federalcatalanistes. No tan paradoxalment, Tubino s'identifica més amb Mañé i Flaquer (*Diario de Barcelona*) i el portaveu ultraconservador *La Veu del Montserrat*, pel que fa a l'apologia de les glòries culturals i literàries sense política nacional, que no pas amb els catalanistes de Valentí Almirall. Per tant, per a tots aquells que encara avui identifiquen una política nacional amb la burgesia, l'informe de Tubino serveix de perfecte contrast per a avaluar els avenços reals dels inicis de l'articulació política d'una identitat nacional. D'això és del que es queixava Tubino —i tots els federalistes d'Estat espanyols, malgrat el tarannà...—: *“El renacimiento literario catalán no debe ser estandarte de guerra para reivindicaciones políticas. Concretándose a la esfera estética y a sus naturales consecuencias en el campo de la ilustración, nadie aquende del Ebro, habrá de escatimarle simpatías y alabanzas; dirigiéndose más o menos de soslayo, a otros fines, la hidra, que en su pecho oculta concluirá por devorarlo.”*